

การศึกษาความเป็นไปได้ของรูปแบบและวิธีการการจำหน่ายปลาร้า
โดยชุมชนมีส่วนร่วม : กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลาร้าแม่น้ำโขง
อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
Feasibility Study of Patterns and Ways to Implement
Fermented Fish Pledging Scheme by the Community :
A Case Study of Khong River Fermented Fish Community
Enterprise Group, Chanuman District, Amnatcharoen Province

นภาพร หงษ์ภักดี¹

Napaporn Hongpukdee

สิบบงศ์ หงษ์ภักดี²

Surbpong Hongpukdee

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของรูปแบบและวิธีการการจำหน่ายปลาร้าโดยชุมชนมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลาร้าแม่น้ำโขง บ้านยักษ์คู้ หมู่ที่ 5 ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ การดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1) การประชุมกลุ่มย่อยแนะนำโครงการและเปิดประเด็นกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ 2) การประชุมหารือระดับพื้นที่ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ 1) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2) การสัมภาษณ์เจาะลึก 3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 4) การสนทนากลุ่ม และ 5) การจัดเวทีชาวบ้าน ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการจำหน่ายที่มีความเหมาะสมมีวิธีการ 4 ขั้นตอน คือ 1) การสำรวจชุมชน 2) การประชุมชี้แจงรูปแบบและวิธีการให้กับสมาชิก 3) การรับจำหน่ายแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ การรับลงทะเบียนสมาชิก การตรวจสอบคุณภาพและจำแนกเกรดของปลาร้าเพื่อกำหนดราคาที่จะรับจำหน่าย การจ่ายเงินรับจำหน่ายและการเก็บรักษาไหปลาร้า และ 4) การจำหน่าย ซึ่งผลลัพธ์จากการทำโครงการรับจำหน่ายปลาร้าทำให้ต้นทุนการผลิตลดลงและมีความสามารถในการทำกำไรมากขึ้น ชุมชนมีความเข้มแข็งและสร้างอาชีพให้คนในท้องถิ่นที่มีวิถีชีวิตติดริมน้ำโขงได้ภูมิใจและช่วยกันรักษาภูมิปัญญาการถนอมอาหารที่มีความหมายต่อชุมชน เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับวิสาหกิจชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: การศึกษาความเป็นไปได้ รูปแบบและวิธีการ การจำหน่ายปลาร้า การมีส่วนร่วม

¹ คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Faculty of Management Science, UbonRatchathani University, E-mail: napaubu@yahoo.com

² คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Faculty of Management Science, UbonRatchathani University, E-mail: surbpongubu@hotmail.com

Abstract

The research aims to investigate the possibilities of fermented fish mortgage scheme— jointly cooperated with the research area of Mekong fermented fish community enterprise located at Yak Khoo village, village number 5, Chanuman Sub-district, Chanuman District, Amnat Charoen Province. This participatory action research consists of two main activities including: 1) a panel discussion for introducing the scheme, and 2) an area-session forum for members to discuss about the information regarding the target area. Moreover, the research instruments employed in this study are as follows: 1) the interview of all related key informants concerned, 2) the in-depth interview, 3) the participatory action research, 4) Focus Group, and 5) the community forum. The pattern consists of four major processes including 1) community survey, 2) community meeting, 3) the 4-step mortgage process of registration, quality insurance and classification for price estimation, mortgage paying, and storage of fermented fish, 4) selling of fermented fish. Running this mortgage scheme provides benefits in various ways such as declining the production cost by promoting the mutual use of ingredients for fermented fish products resulting in high profits. Moreover, people in the community are strengthened according to the sustainable career and they are encouraged to maintain the traditional wisdom of fermented fish, paving the way to the sustainability of community enterprise.

Keywords: *Feasibility Study, Patterns and Ways to Implement, Fish Pledging Scheme, Participation*

บทนำ

ธุรกิจวิสาหกิจชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยสอดคล้องกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในท้องถิ่น อันจะสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ปัจจุบันภาพรวมของวิสาหกิจชุมชนมีการแข่งขันสูงและต้องอาศัยปัจจัยหลายด้านเพื่อให้องค์กรสามารถอยู่รอดได้ กลุ่มวิสาหกิจจึงจำเป็นต้องมีการจัดการทรัพยากรอันประกอบด้วย บุคลากร เครื่องจักร วัตถุดิบ เงิน การจัดการ และตลาด โดยมีพื้นฐานความรู้ของบุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะทำให้องค์กรเจริญเติบโตไปข้างหน้าอย่างมั่นคง

ธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้นเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างอาชีพสร้างรายได้ให้กับชุมชน สร้างความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองอันนำไปสู่สภาพชีวิตที่ดีของชุมชน

(Thienthong, 2009) มุ่งเน้นการผลิตสินค้าที่นำทรัพยากรในท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ สร้างความเป็นเอกลักษณ์จุดเด่น และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์เพื่อนำเสนอแก่ลูกค้า ดังนั้น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจึงจำเป็นต้องสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันทางธุรกิจในรูปแบบต่างๆ เช่น การขายสินค้าและบริการที่แตกต่างจากคู่แข่ง การผลิตสินค้าและบริการด้วยต้นทุนที่ต่ำกว่า การทำการตลาดโดยอาศัยเทคนิคต่างๆ การวางแผนทางการเงินสำหรับกิจการ และการตอบสนองต่อลูกค้าได้เร็วกว่าคู่แข่งในภาวะการณ์ปัจจุบัน

ปลาร้า หรือ ปลาแดก เป็นอาหารหลักสำคัญของชาวอีสานและทั่วทุกภาคของประเทศไทย นับเป็นภูมิปัญญาการถนอมอาหารของชาวอีสาน มีคำกล่าวที่ว่า “ปลาร้าไทย คือ ภูมิปัญญาโลก” เนื่องจากเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน ปลาร้าได้ทำหน้าที่รักษาความมั่นคงในการดำรงชีวิตของชาวอีสานมาเป็น

เวลานานกล่าวคือ การมีปลาร้าไว้รับประทานตลอดปี หมายถึง ความรู้สึกมั่นคงในการดำรงชีวิตของชาวอีสาน เนื่องจากสามารถนำมาเป็นอาหารได้โดยตรง เช่น การรับประทานกับข้าวเหนียว หรือนำปลาร้าไปเป็นส่วนประกอบของอาหารต่างๆ เช่น สับปลาร้าให้ละเอียดใส่เครื่องปรุง หอม ตะไคร้ พริก มะนาว ใบมะกรูด หรือนำปลาร้าไปปรุงรสในอาหารต่างๆ เพื่อให้รสชาติอาหารอร่อยขึ้น นอกจากการบริโภคภายในครอบครัวแล้ว ปลาร้ายังเป็นของฝากให้กับญาติพี่น้องอีกด้วย

เมื่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนเข้าสู่ระบบทุนนิยมและมีการแข่งขันสูงขึ้น ระบบเศรษฐกิจและการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองของชาวอีสานจึงเปลี่ยนไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบการผลิตเพื่อการค้า ในระยะหลังมีการผลิตปลาร้าเพื่อการจำหน่าย ผู้บริโภคส่วนหนึ่งที่เคยผลิตปลาร้าเพื่อบริโภคในครัวเรือนก็เปลี่ยนไปซื้อปลาร้ารับประทานมากขึ้น รวมทั้งผู้ผลิตปลาร้าเริ่มพัฒนาสูตรการผลิตปลาร้าจนเป็นที่นิยมของตลาด ทำให้ในปัจจุบันการผลิตปลาร้ากลายเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อม โดยในด้านการผลิตนั้นเริ่มขยายจากธุรกิจระดับครัวเรือนหรือธุรกิจขนาดเล็กมาเป็นผู้ผลิตขนาดกลางและใหญ่ ผลิตภัณฑ์ปลาร้าจึงกลายเป็นหนึ่งในผลิตภัณฑ์สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (Naewchampa, 1992) และมีการส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศ โดยมีตลาดหลัก คือ สหรัฐอเมริกา เยอรมนี ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย และประเทศในตะวันออกกลาง (NgamMongkolrat, 2009) ที่มีประชากรจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปตั้งถิ่นฐาน

การผลิตปลาร้าในครัวเรือนหรือระดับอุตสาหกรรมมีปริมาณการผลิตต่างกัน โดยการผลิตในครัวเรือนมีการผลิตจำนวน 30-12,000 กิโลกรัม/เดือน ส่วนโรงงานใหญ่มีการผลิต จำนวน 24,000-30,000 กิโลกรัม/เดือน (WongpongKham, 2013) และจากการสำรวจของสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) ปี 2553 เพื่อทำการวิจัยข้อมูลการบริโภคอาหารระบุว่า จากประชากรไทยกว่า 63 ล้านคน มีอัตราการบริโภคปลาร้าดิบเฉลี่ย 1.15 กรัม/คน/วัน หรือ 419.75 กรัม/คน/ปี หรือคิดเป็นปริมาณการบริโภคทั้งปีประมาณ 26,000 พันตัน/ปี ของประชากรทั้งประเทศ

วิสาหกิจชุมชน “ปลาร้าแม่น้ำโขง” ตั้งอยู่เลขที่ 496 บ้านยั้งค์ หมู่ที่ 5 ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ ทำการแปรรูปปลาร้าแม่น้ำโขงให้เป็นปลาร้าสำหรับบริโภคและจำหน่ายในท้องถิ่นและลูกค้าทั่วไป มีตราผลิตภัณฑ์คือ “ยั้งค์” มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน คือ (1) เพื่อรวมตัวกันประกอบอาชีพร่วมกันและทำงานร่วมกันในระดับ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด (2) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกัน และ (3) เพื่อเสริมสร้างอาชีพและรายได้ให้เกิดขึ้นภายในกลุ่มและชุมชน

จากการดำเนินงานที่ผ่านมา ทางกลุ่มประสบปัญหาในช่วงที่มีการผลิตจำนวนมาก ทำให้ (1) **ปัญหาปลาร้าล้นตลาดส่งผลให้ราคาตกต่ำ** สาเหตุจากพ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนดราคาและจะกว้านซื้อปลาร้าจำนวนมาก ผู้ผลิตปลาร้าจำเป็นต้องขายในราคาที่ถูกลงกว่ากำหนด เนื่องจาก (ก) ต้องการนำเงินที่ได้ไปใช้จ่ายในครัวเรือน จ่ายชำระหนี้ และใช้เป็นทุนในการผลิตปลาร้ารอบต่อไป (ข) หากไม่ขายตามรอบที่พ่อค้าคนกลางมารับซื้อก็ต้องรอขายต่อไปเพราะชาวบ้านที่ทำปลาร้าอาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกลการคมนาคมเข้าถึงลำบาก และไม่มีรถทำการตลาด (2) **ปัญหาต้นทุนการผลิตที่สูง** ของวัตถุดิบ วัสดุและค่าจ้างแรงงานผลิต โดยเฉพาะราคาไผ่และค่าจ้างแรงงานที่สูง ทั้งนี้ ทางกลุ่มวิสาหกิจต้องสำรอง ไผ่ เปลือ รำข้าว เพื่อใช้ในการผลิตปลาร้าจำนวนมากเพื่อให้เพียงพอในการขายในแต่ละปี จากประเด็นปัญหาราคาปลาร้าตกต่ำในช่วงการผลิตซึ่งเกิดขึ้นปีละครั้ง และปัญหาต้นทุนการผลิตที่สูง โดยเฉพาะราคาไผ่ที่กล่าวมาข้างต้น นำไปสู่การหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “ปลาร้าแม่น้ำโขง”

โครงการจำหน่ายปลาร้าเป็นโครงการที่กลุ่ม “ปลาร้าแม่น้ำโขง” ได้ให้ความสนใจโดยมุ่งหวังที่จะแก้ปัญหาให้กับทางกลุ่มฯ แต่ในระยะช่วงปีแรกยังไม่มียุรูปแบบและวิธีการที่ชัดเจนทำให้ประสบปัญหาหลายด้าน อาทิ การขาดความเชื่อมโยงของกระบวนการ การจัดการบริหารจัดการ เงินทุน วิธีการและลักษณะการดำเนินงาน จึงได้ขอความร่วมมือกับศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาค 7 และคณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เพื่อ

ศึกษาแนวทางที่จะทำโครงการดังกล่าวให้สามารถ
แก้ปัญหาและกำหนดรูปแบบกระบวนการดำเนินการ
และวิธีบริหารจัดการ ได้ตรงตามความต้องการของกลุ่ม

คณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดแนวทางการศึกษาความเป็นไป
ได้ของรูปแบบและวิธีการการจำหน่ายปลาร้าโดยเน้นชุมชน
มีส่วนร่วมเพื่อให้เป็นที่ยอมรับและได้รับความร่วมมือ

ภาพที่ 1 ผลิตภัณฑ์และการออกจำหน่ายสินค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลาร้าแม่น้ำโขง

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

ศึกษาความเป็นไปได้ของรูปแบบและวิธีการที่
เหมาะสมของการจำหน่ายปลาร้าโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อ
ช่วยลดหรือแก้ปัญหาาราคาปลาร้าตกต่ำและปัญหา
ต้นทุนการผลิตที่สูง อันจะนำไปสู่การสร้างความยั่งยืน
ให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัยนี้มีการบูรณาการแนวคิดและทฤษฎี
6 แนวทาง โดยแต่ละแนวทางจะสะท้อนให้เห็นเป็นด้าน
ต่างๆ ได้แก่

1) แนวคิดด้านการศึกษาความเป็นไปได้

Goodman and Love (1980) ให้ความหมายว่า
การศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ เป็นเอกสารที่
ประกอบด้วยข้อมูลต่างๆ ที่จำเป็นเพื่อแสดงเหตุผลที่จะ
สนับสนุนความเหมาะสมของโครงการ และเมื่อโครงการ
สำเร็จจะให้ผลประโยชน์ตอบแทนคุ้มค่าต่อการลงทุน

Menaphun (2007) กล่าวว่า การศึกษาความ
เป็นไปได้ของโครงการ เป็นการประเมินความคุ้มค่าและ
ไม่คุ้มค่าของโครงการ โดยการพิจารณาเปรียบเทียบ
ต้นทุนกับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในอนาคตจากการมี
โครงการ เพื่อใช้ตัดสินใจว่าโครงการที่พิจารณามีความ

เหมาะสมที่จะลงทุนหรือไม่ โดยใช้ผลกระทบในอดีตเป็น
ข้อมูลในการวิเคราะห์

ในงานวิจัยนี้จะศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ
ในด้านการเงิน เนื่องจากเป็นโครงการที่ต้องใช้งบประมาณ
หรือต้นทุน ต้องมีแหล่งที่มาของงบประมาณ และมีการ
วิเคราะห์รายได้และค่าใช้จ่ายเพื่อประเมินความคุ้มค่า
ในการลงทุนของโครงการ โดยจะเปรียบเทียบระหว่าง
ผลตอบแทนหรือรายได้ที่เกิดจากโครงการกับต้นทุนหรือ
ค่าใช้จ่ายของโครงการในรูปของตัวเงิน และประเมิน
ความเป็นไปได้และจำนวนผลตอบแทนจากการลงทุนใน
โครงการหรือความสามารถทำกำไรของโครงการ โดย
ชี้ให้เห็นเหตุผลสนับสนุนความเหมาะสมของโครงการ
สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริงและให้ผลประโยชน์
ตอบแทนคุ้มค่าต่อการลงทุน โดยคำนึงถึงต้นทุนและผล
กำไร

แนวคิดด้านการศึกษาความเป็นไปได้แสดงให้เห็น
ว่ารูปแบบของการศึกษาโครงการมีกระบวนการและ
ขั้นตอนในหลายประการทั้งการศึกษาเปรียบเทียบ
ต้นทุนและผลประโยชน์ และการศึกษาความเป็นไปได้
ด้านการเงิน ทั้งนี้ การศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ
จำหน่ายปลาร้าเป็นการศึกษาทั้งด้านการบริหารจัดการและ
ความคุ้มค่าในการดำเนินการเพื่อหาความเหมาะสม

2) สภาพการดำเนินกิจการทำปลาร้า

Srimarorit (2000) ได้ศึกษาอุตสาหกรรมขนาดย่อมของธุรกิจปลาร้า บ้านดงสว่าง จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าธุรกิจปลาร้ามีการพัฒนาและขยายธุรกิจมากขึ้น ทั้งในด้านการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จากที่ผลิตเฉพาะปลาร้ามาเป็นการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์หลายรูปแบบ เช่น ปลาร้าทรงเครื่อง ปลาร้าบรรจุกระป๋อง เป็นต้น ดังนั้นธุรกิจปลาร้าจึงมีแนวโน้มจะขยายตัวเพิ่มขึ้นจากการบริโภคในครัวเรือนและขายส่วนเกินมาเป็นการทำธุรกิจเพื่อขยายตลาดอย่างจริงจังโดยมีพ่อค้าคนกลางติดต่อให้ผลิตปลาร้าเพื่อขายส่ง และมีการบริหารและวางแผนการเงิน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินธุรกิจ เพราะต้องใช้เงินทุนเป็นกลไกประการหนึ่งในการดำเนินธุรกิจ เนื่องจากผู้ประกอบการต้องการกำไรจากธุรกิจข้อได้เปรียบในการผลิตปลาร้า คือ การที่ปลาร้าเป็นอาหารหลักของประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือคนอีสาน จึงมีปริมาณความต้องการซื้อจำนวนมาก เนื่องจากเป็นอาหารที่ต้องบริโภคประจำวัน สามารถเก็บไว้ได้นาน นำไปแปรรูปแบบสินค้าอย่างอื่นได้และหาวัตถุดิบที่เป็นส่วนผสมได้ง่าย เช่น เกลือ รำ ข้าวคั่ว

Chaichokh (2002) ศึกษาธุรกิจการผลิตปลาร้าในพื้นที่อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น และพบว่ามีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปลาร้าในรูปแบบที่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาปลาร้าในเชิงรุกต่อไป ส่วนสภาพที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการผลิตปลาร้าในเชิงรุกต่อไป คือ รูปแบบพื้นที่บ้านของการผลิตปลาร้าและขาดการคัดเลือกคุณภาพของปลาที่นำมาผลิต ทำให้ได้ปลาร้าที่มีคุณภาพแตกต่างกัน และมักมีคุณภาพต่ำ ทำให้ไม่สามารถกำหนดราคาให้สูงได้ ในการนี้ผู้วิจัยเสนอแนะให้ผู้ผลิตรายย่อยมีการรวมกลุ่มเพื่อการผลิตที่มีระบบ รวมทั้งการพัฒนา รูปแบบของผลิตภัณฑ์ปลาร้าให้สามารถเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ได้

แนวคิดด้านสภาพการดำเนินกิจการปลาร้าทำให้เห็นในภาพรวมว่าการแปรรูปปลาร้าเพื่อใช้ในการบริโภคและเพื่อจัดจำหน่ายมีรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายรูปแบบและการทบทวนแนวคิดดังกล่าวชี้ให้เห็นขั้นตอนและรูปแบบในวิธีการแปรรูปปลาร้าและ

สามารถบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกันเพื่อนำมาปรับใช้ในรูปแบบการจำหน่ายปลาร้า

3) แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการการจำหน่าย

การจำหน่ายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง การที่บุคคลคนหนึ่งเรียกว่า “ผู้จำหน่าย” นำสิ่งหาปริมาณไปส่งมอบให้อยู่ในความครอบครองของบุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่า “ผู้รับจำหน่าย” เพื่อเป็นประกันการชำระหนี้ที่ผู้จำหน่ายเป็นหนี้ผู้รับจำหน่าย

สัญญาจำหน่าย คือ สัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่า ผู้จำหน่าย ส่งมอบสิ่งหาปริมาณให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่งเป็นผู้ครอบครอง เรียกว่า ผู้รับจำหน่าย เพื่อประกันการชำระหนี้ โดยผู้จำหน่ายต้องเป็นเจ้าของทรัพย์

Chareonwongsak (2013) กล่าวว่า การจำหน่ายข้าวมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาราคาข้าวตกต่ำในช่วงที่ผลผลิตข้าวออกสู่ตลาดมากทำให้ชาวนาไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง เป็นการเพิ่มทางเลือกให้เกษตรกรได้มีช่องทางการตลาดเพิ่มขึ้น และสร้างอำนาจต่อรองในการขายข้าวเปลือก การจำหน่ายข้าวของรัฐบาลมีข้อดี เนื่องจากทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีรายได้ที่แน่นอน คาดการณ์ได้ และมีจำนวนสูงกว่ารายได้จากการจำหน่ายข้าวในราคาตลาดมาก ทำให้ชาวนารายย่อยมีรายได้เพิ่ม รัฐบาลจึงควรสนับสนุนให้เกษตรกรรวมตัวกันให้มีการผลิตที่มีขนาดใหญ่ เช่น การจัดตั้งเครือข่ายธุรกิจชุมชน การรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ที่เข้มแข็ง การร่วมลงทุนกับภาคธุรกิจ เป็นต้น ซึ่งจะทำให้มีผลิตภาพสูงและทำให้มีผลิตภาพสูงและทำให้เกษตรกรมีอำนาจต่อรองมากขึ้นด้วย

Phromphichai (2007) ศึกษาความคุ้มค่าจากการจำหน่ายข้าวเปลือกของชาวนาในจังหวัดเชียงใหม่ ในปีการผลิต 2548-2549 พบว่า การจำหน่ายแบบใบประทวนและไม่ไถ่ถอนคืนมีความคุ้มค่ามากที่สุด ดังนั้น เมื่อมีโครงการรับจำหน่ายข้าวเปลือก แบบยุ้งฉาง รัฐบาลควรเตรียมโครงการระบายข้าวให้พร้อมที่จะรับผลผลิตข้าวจากโครงการ เหตุผลที่สำคัญที่เกษตรกรเข้าร่วมโครงการจำหน่าย เนื่องจากราคาจำหน่ายสูงกว่าราคาในท้องตลาดและส่วนใหญ่มีการจำหน่ายข้าวเปลือกโดยต่อเนื่อง เพราะช่วยให้ชาวนามีรายได้ที่ดีขึ้นและไม่ถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง

Khathanya (2007) วิเคราะห์ผลของมาตรการรับจํานำข้าวเปลือกของรัฐบาลที่มีต่อการเพิ่มรายได้ของเกษตรกร จังหวัดอ่างทอง ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ส่วนต่างของราคาระหว่างราคาจํานำและราคาตลาดข้าวเปลือกเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อตัดสินใจของเกษตรกรในการเข้าร่วมโครงการ

4) แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมนั้นอาจกระทำโดยการรับฟังประชาคมหรือการเพิ่มการเข้าถึงข้อมูล ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปิดเผยและการกระทำถูกต้องตามกฎหมายก่อนจะได้มาซึ่งผลของการตัดสินใจ ระดับของการมีส่วนร่วมที่เพียงพอ คือ ระดับที่หลังจากมีการตัดสินใจต่อโครงการใดๆ แล้ว โครงการนั้นๆ สามารถดำเนินตามแผนได้อย่างราบรื่น

อนึ่ง Creighton (2005) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพว่า 1) เป็นวิธีการที่ผู้ทำการตัดสินใจนั้นได้รับคำสั่งที่ตนต้องกระทำตาม เพราะการยอมรับจากสาธารณชนจะทำให้การดำเนินการตามแผนประสบผลสำเร็จ 2) เป็นการบูรณาการกระบวนการมีส่วนร่วมกับขั้นตอนของการตัดสินใจ 3) ทำให้ผู้ต้องการมีส่วนร่วมอยู่ในการตัดสินใจทุกขั้นตอน 4) ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มองว่าตนจะได้รับผลกระทบนั้นเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ และ 5) มีการใช้เทคนิคประเภทต่างๆ โดยมีเป้าหมายในการสื่อสารกับสาธารณชนกลุ่มต่างๆ

การทบทวนวรรณกรรมด้านการมีส่วนร่วมชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งดำเนินการตามหลักการของการพัฒนาอย่างยั่งยืนสร้างผลประโยชน์ที่ได้สมดุลจากการดำเนินโครงการฯ สะท้อนให้เห็นความต้องการของคนพื้นที่ซึ่งเป็นการเสริมสร้างประชาธิปไตยในท้องถิ่นและมีความสามารถในการรับมือกับความท้าทายทั้งภายในและภายนอกได้ดีขึ้น

5) แนวคิดกระบวนการสื่อความหมายจากชุมชน

แนวคิดของกระบวนการสื่อความหมายจากชุมชนคือ ให้ชุมชนเป็นผู้ระบุบอก หรือร่วมระบุสิ่งที่มีความสำคัญในชุมชนของตนเอง เมื่อดำเนินการสำรวจร่วมกันครบตามขอบเขตของการวิจัย ก็จะได้ข้อมูลองค์ประกอบที่สำคัญและหลากหลาย จากนั้นจึงนำ

ข้อมูลมาตรวจสอบกับผู้ท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน หรือผู้นำทางความคิด แล้วจึงนำเสนอต่อเวทีสาธารณะเพื่อตรวจสอบซ้ำ

แนวคิดด้านการสื่อความหมาย มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาเครื่องมือแนวคิดและวิธีการที่เหมาะสมเพื่อจะสื่อสารและสร้างความคุ้นเคยกับประชาชนในท้องถิ่นเพื่อที่จะเข้าใจและการก่อให้เกิดความรู้จากรูปแบบการติดต่อสื่อสารประเภทต่างๆ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความเข้าใจกับชุมชน เพราะโครงการรับจํานำปลาร้าต้องได้รับการยอมรับจึงสามารถดำเนินการได้ ทั้งนี้ การยอมรับที่เกิดขึ้นต้องมาจากรูปแบบการสื่อความหมายที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

6) แนวคิดเกี่ยวกับการรักษาเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

Phongphit (2005) ให้แนวคิดไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพื้นฐานความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบต่อกันทั้งทางตรงและทางอ้อม และสะสมสืบทอดต่อกันเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการคิดเองทำเองโดยสติปัญญาและอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ในการแก้ปัญหา เพื่อการดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ ภูมิปัญญาเหล่านี้อาจอยู่ในลักษณะนามธรรม เช่น โลกทัศน์ปรัชญาต่างๆ หรือลักษณะรูปธรรม เช่น งานอาชีพ ศิลปกรรมต่างๆ โดยภูมิปัญญาจะสะท้อนความสัมพันธ์ 3 ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างงานกับคน และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับอำนาจเหนือธรรมชาติ

การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงไม่ได้หมายถึงว่าจะต้องย้อนกลับไปสู่ออดีต แต่หมายถึง การก้าวไปข้างหน้าด้วยการปรับเปลี่ยนแปลงที่อยู่บนฐานเดิมในลักษณะเป็นธรรมชาติที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ต่อกันมาได้ขาด ดังนั้น การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ควรมองที่ตัวบุคคลหรือกิจกรรม แต่ควรมองที่ระบบความคิดของชาวบ้าน การสั่งสมความรู้ พร้อมทั้งศึกษาสภาพสังคมและสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับเหตุผลของปัจจัยต่างๆ รวมถึงการสืบทอดและการเรียนรู้ โดยการศึกษาควรมีบทบาทในการจัดการระบบการถ่ายทอดของชาวบ้านให้เข้าใจง่ายขึ้น

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการนัดประชุมกลุ่มเพื่อวางแผนร่วมกัน ซึ่งเป็นวิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพทั้งในระดับภาพรวมและระดับพื้นที่ ประกอบไปด้วยกิจกรรมดังนี้

1) การประชุมกลุ่มย่อยแนะนำโครงการ ได้แก่ การแนะนำโครงการและเปิดประเด็น การประชุมหารือกับสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ชาวบ้านที่ผลิตปลาร้า การประชุมหารือกับหน่วยงานภาครัฐ ให้ได้รับทราบประเด็นประชุมและปัญหาเบื้องต้นจากการประชุมและมีการประมวลเป็นปัญหาในภาพรวม

2) การประชุมหารือกับชุมชนระดับพื้นที่ เป็นการประชุมในพื้นที่เป้าหมาย หลังจากการออกสำรวจพื้นที่ โดยรวมและประมวลข้อมูลและได้รับทราบรูปแบบวิธีการจำหน่ายปลาร้า

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่

1. การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 3 คน โดยสัมภาษณ์ประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม และที่ปรึกษากลุ่มเพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้าน สังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต ขั้นตอนความเป็นมาของผลิตภัณฑ์และความสัมพันธ์ระหว่างผลิตภัณฑ์กับชุมชน

2. การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview) โดยสัมภาษณ์พัฒนาชุมชนเกี่ยวกับบทบาทของหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน รวมถึงการสัมภาษณ์ประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม และที่ปรึกษากลุ่ม รวมทั้งสิ้น 4 คนเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นการจัดตั้งกลุ่มระบบบริหารจัดการและสภาพปัญหาในอดีตและปัจจุบัน ตลอดจนต้นทุนการผลิต

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยสัมภาษณ์กรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งสิ้น 12 คน ใช้การปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้ให้ข้อมูลโดยการเข้าร่วมกิจกรรมภาคสนาม เพื่อสังเกตและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับระบบบริหารจัดการและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงระหว่างการดำเนินการ จากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับ

4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) แบ่งการสัมภาษณ์เป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่มที่ 1 เป็นกรรมการในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และพัฒนาชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 8 คน และกลุ่มที่ 2 เป็นชาวบ้านในพื้นที่ที่มีการผลิตปลาร้าไว้บริโภคในครัวเรือน จำนวน 15 คน ใช้การสนทนากลุ่มเพื่อนำเสนอข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เจาะลึก และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนำไปวิเคราะห์ความเที่ยงตรงของข้อมูลส่วนบุคคล และตรวจสอบพร้อมยืนยันผลที่ได้ ขณะเดียวกันก็นำเสนอรูปแบบการจำหน่ายปลาร้า เพื่อให้กลุ่มช่วยกันอธิบายเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมที่สุด เพื่อนำไปเสนอในเวทีชาวบ้านต่อไป

5. การจัดเวทีชาวบ้าน โดยสัมภาษณ์พัฒนาชุมชน จังหวัดอำนาจเจริญ ประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม ที่ปรึกษากลุ่ม กรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และชาวบ้าน จำนวน 32 คน เพื่อ 1) นำเสนอข้อมูลที่ได้จากกระบวนการวิจัยข้างต้นให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในรูปแบบการจัดเวทีชาวบ้านเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้เพื่อนำไปอภิปรายผล 2) นำเสนอรูปแบบการจำหน่ายปลาร้าที่เหมาะสมที่ได้จากการสนทนากลุ่ม และ 3) วางแผนการปฏิบัติการรูปแบบการจำหน่ายปลาร้า มากกว่า 1 รูปแบบ ที่ได้จากความเห็นชอบจากการจัดเวทีชาวบ้านเพื่อหาข้อสรุปในการวิจัย

ขอบเขตของโครงการวิจัย

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ (applied research) และเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษา ดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่

งานวิจัยนี้มีขอบเขตด้านพื้นที่บ้านยักษ์คู้ หมู่ที่ 5 ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งเป็นชุมชนที่ติดริมน้ำโขง และเป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ของปลาน้ำโขง

ขอบเขตผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาเรื่องนี้ประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังต่อไปนี้

1) สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลาร้าแม่น้ำโขง จำนวน 12 คน

2) ผู้นำชุมชน ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ ผู้นำทางความคิด และผู้อาวุโสในชุมชนเป้าหมายชุมชนบ้านยักษ์คุและละแวกข้างเคียงชุมชนที่ผลิตปลาร้าน้ำโขง จำนวน 8 คน

3) ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป้าหมายและผลิตปลาร้าน้ำโขง จำนวน 8 คน

4) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมพัฒนาชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาล จังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 6 คน

ขอบเขตด้านเนื้อหาที่ทำการศึกษา

ลักษณะของข้อมูลแบ่งเป็นส่วนต่างๆ ดังนี้

1) ศึกษาสภาพการบริหารจัดการสินค้าและวัตถุดิบของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบัน สสำรวจ รวบรวม และจัดเก็บเป็นฐานข้อมูลชาวบ้านในชุมชนและบริเวณใกล้เคียงที่ผลิตปลาร้าน้ำโขง ความพร้อมในการนำรูปแบบและวิธีการจำหน่ายปลาร้ามาใช้ในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนปัญหาและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น

2) ศึกษารูปแบบและวิธีการการจำหน่ายปลาร้าที่เหมาะสมโดยชุมชนมีส่วนร่วม

ขอบเขตด้านเวลา

คณะผู้วิจัยศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเดือนกันยายน 2557 - ตุลาคม 2558

กรอบการดำเนินโครงการวิจัย

ภาพที่ 2 กรอบการดำเนินโครงการวิจัย

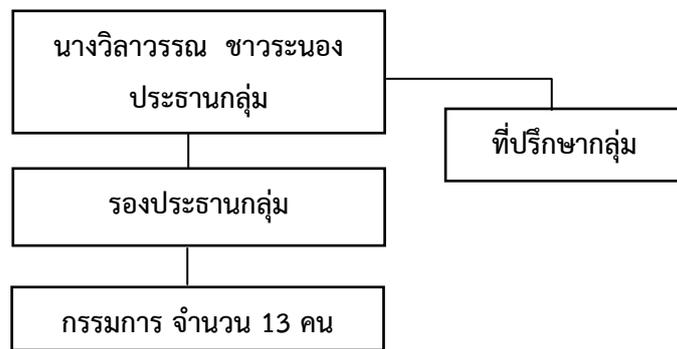
ผลการวิจัย

ประวัติความเป็นมาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ

วิสาหกิจชุมชน “โครงการปลาร้าแม่น้ำโขงพิชิตความจน” ตั้งอยู่เลขที่ 496 บ้านยักษ์คุ หมู่ที่ 5 ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ 37210 ก่อตั้งเมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2556 โดยจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 มีคณะกรรมการบริหารกลุ่มจำนวน 16 คน

มีนางวิลาวรรณ ชาวระนอง ตำแหน่งประธานกลุ่ม ลักษณะกิจกรรมคือการแปรรูปปลาแม่น้ำโขงให้เป็นปลาร้า เพื่อบริโภคและจำหน่ายให้แก่สมาชิกในท้องถิ่น และบุคคลภายนอกท้องถิ่นโดยมีทุนเริ่มต้นจำนวน 50,000 บาท จากการสนับสนุนของกองทุนพัฒนาสตรี จังหวัดอำนาจเจริญ ในรูปแบบเงินทุนหมุนเวียน ปัจจุบันมีทุนดำเนินการทั้งสิ้น 70,000 บาท โครงสร้างการบริหารของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ เป็นดังนี้

โครงสร้างการบริหาร

ภาพที่ 3 โครงสร้างการบริหาร

กระบวนการจำหน่ายและกระบวนการเก็บรักษา

จากการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการจำหน่ายปลาร้ามีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาต่อไปนี้ คือ (1) ปัญหาปลาร้าล้นตลาดส่งผลให้ราคาตกต่ำ และ (2) ปัญหาต้นทุนการผลิตที่สูงของวัตถุดิบ วัสดุและค่าจ้างแรงงานผลิต โดยพบว่า สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้รูปแบบของกระบวนการจำหน่ายปลาร้าที่มีความเหมาะสมและมีส่วนช่วยส่งเสริมและรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เข้มแข็งและยั่งยืน ทั้งนี้ รูปแบบดังกล่าวประกอบด้วย 4 ขั้นตอนดังนี้

1) การสำรวจชุมชน เป็นการสำรวจครัวเรือนที่ผลิตปลาร้าจากปลาที่หามาได้และสำรวจสูตรการหมัก

ปลาร้าของแต่ละครัวเรือนเพื่อหาสูตรที่เหมาะสมและเป็นที่ต้องการของตลาด พบว่าครัวเรือนในตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ มีจำนวนทั้งสิ้น 15 หมู่บ้าน มีเพียง 7 หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ริมน้ำโขงและผลิตปลาร้าเพื่อการบริโภคและการจำหน่าย ประกอบด้วยบ้านโคกสาร บ้านคันสูง บ้านนาสีดา บ้านหันขัน บ้านยักษ์คุ บ้านบุงเขียว และบ้านศรีสมบุรณ์ มีปริมาณการผลิตปลาร้ารวม 6 ตันต่อปี ผลการสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนในอดีตถึงปัจจุบัน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนในอดีตถึงปัจจุบัน

สภาพ เศรษฐกิจ และ สังคมของชุมชน	ก่อน พ.ศ. 2550	หลัง พ.ศ. 2550
1. การแลกเปลี่ยนสินค้า	หากต้องการปลาร้าคนในชุมชนจะใช้การแลกเปลี่ยนสินค้าต่างชนิดกันเพราะปลาร้าเป็นของที่หาง่าย	หากต้องการบริโภคปลาร้าจะใช้การซื้อ-ขายปลาร้า
2. การหาปลา	ใช้เรือพายซึ่งใช้แรงงานคนออกหาปลา	ใช้เรือเติมน้ำมัน
3. การผลิตปลาร้า	ในฤดูผลิตปลาร้า (เดือนกุมภาพันธ์-เดือนมิถุนายน ของทุกปี) เป็นช่วงที่มีปลาจำนวนมาก คริวเรือนที่ตีริมน้ำโขงที่มีแรงงานมากก็สามารถผลิตปลาร้าได้จำนวนหลายโหลตังนั้นทุกคริวเรือนจะมีปลาร้าไว้บริโภคและจำหน่ายเป็นจำนวนมาก	ขาดแคลนแรงงาน ทำให้ต้องจ้างแรงงานมาทำปลาร้า
4. การขายปลาร้า	มีพ่อค้าคนกลางจากต่างถิ่นมารับซื้อปลาร้าในราคาถูก ซึ่งเป็นราคาปลาร้าชนิดผสมที่เคยซื้อขายในแหล่งอื่น ขณะที่ปลาร้าที่ชาวบ้านตำบลชานูมานผลิตเป็นปลาน้ำโขง 100% ชาวบ้านส่วนใหญ่ขายปลาร้าให้กับพ่อค้าคนกลาง เนื่องจาก 1) ปลาร้ามีจำนวนมาก 2) ต้องการนำเงินที่ได้ไปใช้จ่ายในครัวเรือน จ่ายชำระหนี้ และใช้เป็นทุนใช้ในการผลิตปลาร้ารอบต่อไป และ 3) หากไม่ขายตามรอบที่พ่อค้าคนกลางมารับซื้อก็ต้องรอในปีต่อไปเพราะชาวบ้านที่ผลิตปลาร้าอาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกล การคมนาคมเข้าถึงลำบากและไม่มีการทำงานตลาด	
5. ต้นทุนการผลิต	<ul style="list-style-type: none"> - ได้ปลาจากการร่วมมือกันหาปลาในแม่น้ำโขง - รำกิโลกรัมละ 1.33 บาท - เกลือกิโลกรัมละ 3.5 บาท - ไหใบละ 80 บาท - ค่าน้ำมันไม่มีใช้เรือพายจึงไม่มีค่าน้ำมัน - ไม่มีค่าแรงเนื่องจากเป็นแรงงานร่วมของชาวบ้าน - กระปุกใส่ปลาร้าใบละ 20 บาท - สติกเกอร์ใบละ 4 บาท <p>ต้นทุนการผลิตต่อไห (20 กิโลกรัม) เท่ากับ 120.16 บาทต่อไห ขายไหละ 500 บาท กำไร 379.84 บาทต่อไห หรือกำไรกิโลกรัมละ 19.00 บาท</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ซื้อปลาจากคนหาปลาที่โลกรัมละ 150 บาท (ขนาดมอง 4-5 เซนติเมตร) ** มองคืออุปกรณ์ประมง เป็นตะข่ายที่ใช้จับปลาในช่วงที่น้ำไหล - รำกิโลกรัมละ 5บาท - เกลือกิโลกรัมละ 5 บาท - ไหใบละ 150 บาท - ใช้เรือเติมน้ำมัน - จ่ายค่าแรงงานคนมาคั่วปลา - กระปุกใส่ปลาร้าใบละ 25 บาท - สติกเกอร์ใบละ 4 บาท <p>ต้นทุนการผลิตต่อไห (20 กิโลกรัม) เท่ากับ 3,310 บาท หรือกิโลกรัมละ 165.7 บาท</p> <p>ขายกิโลกรัมละ 150 บาท ขาดทุนกิโลกรัมละ 15.70 บาทต่อกิโลกรัม</p>

ตารางที่ 1 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนในอดีตถึงปัจจุบัน (ต่อ)

สภาพ เศรษฐกิจ และ สังคมของชุมชน	ก่อน พ.ศ. 2550	หลัง พ.ศ. 2550
6. การสำรองวัตถุดิบ เพื่อใช้ในการผลิตปลา ร้าของกลุ่มวิสาหกิจฯ	กลุ่มวิสาหกิจฯต้องสำรอง ไท เกลือ ร้าข้าว เพื่อใช้ในการผลิตปลาร้าจำนวนมาก เพื่อให้เพียงพอในการผลิตในแต่ละปี	กลุ่มวิสาหกิจฯ ไม่ต้องสำรอง ไท เกลือ ร้าข้าว เพื่อใช้ในการผลิตปลาร้า ทำให้ลดต้นทุนวัตถุดิบลงได้

2) การประชุม แบ่งเป็นการประชุม 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 เป็นการประชุมชี้แจงและร่วมกันระดมความคิด เพื่อหาวิธีการแก้ไขปัญหา และขอมติในการดำเนิน โครงการรับจํานำปลาร้า ที่ประชุมมีมติเป็นเอกฉันท์ เห็นชอบในโครงการดังกล่าวและการประชุมครั้งที่ 2 เป็นการเข้าร่วมประชุมกับผู้นำชุมชนของแต่ละหมู่บ้าน ในหมู่ที่ 5 ในรอบประจำเดือนเพื่อประชาสัมพันธ์ โครงการจํานำปลาร้าและให้ผู้นำชุมชนกระจายข่าวสาร การรับจํานำปลาร้านี้ให้แต่ละครัวเรือนได้รับทราบ เพื่อ แจ้งความประสงค์โดยการลงทะเบียนเข้าร่วมโครงการ รับจํานำปลาร้าต่อไป

3) การรับจํานำ แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ

3.1) การรับลงทะเบียนสมาชิกเพื่อให้ผู้สนใจ ลงทะเบียนเข้าร่วมโครงการ

3.2) การตรวจสอบคุณภาพและจําแนก คุณภาพของปลาร้าเพื่อกำหนดราคาที่จะรับจํานำ โดย ฝ่ายตรวจสอบคุณภาพของกลุ่มวิสาหกิจฯ ลงพื้นที่ไปใน แต่ละครัวเรือนที่แจ้งชื่อสนใจเข้าร่วมโครงการรับจํานำ ปลาร้า เพื่อตรวจสอบว่าเป็นปลาร้าประเภทแกงหรือ ปลาร้าประเภทฉีกซึ่งส่วนผสมการทำปลาร้ามีเพียง 3 อย่าง คือ เกลือ ร้า ข้าวคั่ว ซึ่งปลาร้าประเภทฉีก ส่วนใหญ่ใส่เกลือนอกกว่าประเภทแกง ดังนั้น หากใส่ เกลือน้อยจะมีกลิ่นและน้ำมากเกินไป การจําแนก คุณภาพของปลาร้าเพื่อกำหนดราคารับจํานำปลาร้าต่อไห ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ราคารับจํานำปลาร้าต่อไห

เกรด	ความหมาย	ราคารับจํานำต่อไหขนาด 20 กิโลกรัม (บาท)
A	ปลาน้ำโขง-ขนาดใหญ่	1,200
B	ปลาน้ำโขง-ขนาดกลาง	1,100
C	ปลาน้ำโขง-ขนาดเล็ก	1,000
D	ปลาผสม	800

3.3) การจ่ายเงินรับจํานำ โดยออกเอกสารการ จ่ายเงินแต่ละรายการติดฉลากของแต่ละไหพร้อมการ ถ่ายภาพและการลงบันทึกในสมุดทะเบียนคุมลูกค้า

3.4) การเก็บรักษาไหปลาร้าไว้ที่โรงเรือนของ กลุ่มสำหรับไหปลาร้าที่ผ่านการตรวจสอบเรียบร้อยแล้ว ทางกลุ่มจะจ่ายเงินให้กับผู้ลงทะเบียน โดยมีขั้นตอนและ เอกสารที่เกี่ยวข้องดังนี้

3.4.1) ต้องออกไปเสิร์ฟรับเงินเมื่อจ่ายเงิน ให้กับสมาชิกที่มาจํานำปลาร้าทุกครั้งโดยระบุเล่มที่ เลขที่ วันที่ ชื่อ-นามสกุล ที่อยู่ รายการ จำนวนเงินที่จ่าย พร้อมลงลายมือผู้รับและผู้จ่าย โดยมอบใบเสิร์ฟรับเงิน ฉบับจริงให้กับสมาชิกและติดเอกสารสำเนาไว้ที่เล่มเพื่อ การควบคุมและการตรวจสอบต่อไป

3.4.2) บันทึกรายละเอียดของ วัน เดือน ปีที่รับจำหน่าย ลำดับที่ของสมาชิก ชื่อ ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ คุณภาพของปลา ราคาที่ได้รับจำหน่ายพร้อมติดกระดาษไว้หน้าไหแต่ละไห เพื่อจะได้ทราบความเป็นเจ้าของ จะได้นำไหไปคืนได้ถูกต้องครบถ้วนภายหลังที่มีการเปิดไหแล้ว

3.4.3) ถ่ายภาพสมาชิกผู้มารับจำหน่ายพร้อมกับไหปลาร้าที่รับจำหน่ายเพื่อเป็นหลักฐาน

3.4.4) ลงบันทึกในสมุดทะเบียนคุ่มลูกค้า ประกอบด้วย วัน เดือน ปี ลำดับที่ของสมาชิก ชื่อ ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ จำนวนไห คุณภาพของปลา ราคาต่อไห และจำนวนเงินทั้งสิ้นที่ได้รับ

3.4.5) เก็บรักษาไหปลาร้าที่รับจำหน่ายจากโครงการฯ ไว้ที่บ้านของที่ปรึกษากลุ่ม คือ นางสาว นันณีย์ ชาวสำเนา ซึ่งเป็นผู้ดูแลโดยไม่มีค่าใช้จ่าย และมีห้องสำหรับเก็บปลาร้าโดยเฉพาะ เพื่อรอวันเปิดไห (ปลาร้าแต่ละไหของชาวบ้านส่วนใหญ่จะเก็บมาแล้วประมาณ 4 เดือน จึงต้องรอระยะเวลาอีกประมาณ 4-5 เดือนก่อนเปิดไห ทั้งนี้ สามารถรับประทานปลาร้าที่อายุเกิน 6 เดือนได้แต่ต้องต้มก่อนและรสชาติอาจไม่อร่อยเท่าที่ควร ดังนั้น ควรเก็บปลาร้าไว้ 1 ปี ขึ้นไปหากต้องการได้ปลาร้าที่อร่อยและสามารถฆ่าพยาธิได้ด้วย

โดยไม่ต้องต้มโดยสมาชิกสามารถถ่ถอนปลาร้าคืนได้ภายใน 2 เดือน มิฉะนั้นทางกลุ่มก็จะยึดปลาร้า

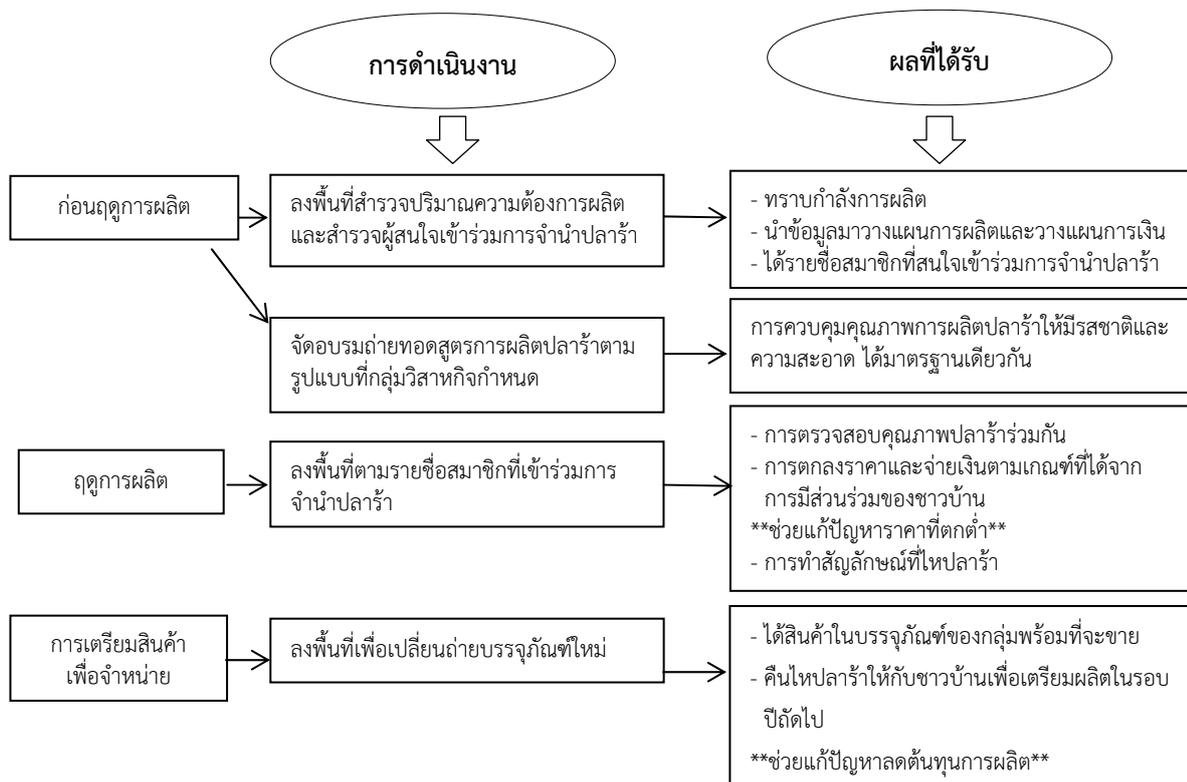
4) การจำหน่าย ปลาร้าที่พร้อมจำหน่ายต้องมีอายุการหมักประมาณ 1 ปีขึ้นไป โดยมีขั้นตอนการจำหน่ายปลาร้าแต่ละครั้งดังนี้

4.1) สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจฯ จะคัดเลือกไหปลาร้าที่ถึงอายุที่จะจำหน่ายได้ ตามปริมาณที่คาดว่าจะจำหน่ายแต่ละครั้ง โดยไหปลาร้าที่รับจำหน่ายรวมกันเพื่อคัดแยกขนาดของปลาร้า จำแนกเป็นเกรด A เกรด B เกรด C และเกรด D ตามขนาดของปลา แยกเอารำออกมาให้เหลือน้อยที่สุดและนำมาบรรจุในขวดโหลพลาสติกและติดฉลากของกลุ่มวิสาหกิจฯ

4.2) สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจฯ ล้างทำความสะอาดไหปลาร้าที่เปิดไหแล้ว เพื่อส่งคืนสมาชิกเพื่อใช้ทำปลาร้าในรอบการผลิตต่อไป

กระบวนการจำหน่ายปลาร้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลาร้าแม่น้ำโขงคือจะขายให้กับร้านอาหารต่างๆ ในจังหวัดอำนาจเจริญ ร้านในตลาดสดอำเภอชานุมาน และออกร้านจำหน่ายตามงานเทศกาลทั่วไป ได้แก่ งานวันสงกรานต์สัหกรรมการเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้านาคารเพื่อการเกษตรและสัหกรรมการเกษตร เป็นต้น

จากขั้นตอนของรูปแบบการจำหน่ายปลาร้าทั้ง 4 ขั้นตอนข้างต้น สามารถนำเสนอเป็นภาพได้ ดังนี้

ภาพที่ 3 ขั้นตอนของรูปแบบการจำหน่ายปลาร้าทั้ง 4 ขั้นตอน

ภาพที่ 4 การลงพื้นที่ดำเนินงานวิจัย ณ วิสาหกิจชุมชนปลาร้าแม่น้ำโจง

ภาพที่ 5 การทำปลาร้า

ภาพที่ 6 โครงการรับจำหน่ายปลาร้า

ตารางที่ 3 ตารางเปรียบเทียบต้นทุนการผลิตปลาร้าเกรด A (ขนาดมอง 4-5 เซนติเมตร) ต่อ 1 ไท (20 กิโลกรัม)

ต้นทุนผลิต	ก่อน พ.ศ. 2550	หลัง พ.ศ. 2550	โครงการรับจำนำปลาร้า
ปลา	ร่วมกันจับปลา	ซื้อปลามาทำปลาร้า 150 บาทต่อ กก.* 20 กก. = 3,000 บาท	1,200 บาทต่อไท
รำ	2 กก.*1.33 บาทต่อ กก. = 2.66 บาท	2 กก.* 5 บาทต่อ กก. = 10 บาท	-
ไท	1 ไท * 80 บาทต่อไท = 80 บาท	1 ไท* 150 บาทต่อไท = 150 บาท	-
เกลือ	5 กก.* 3.5 บาทต่อ กก. = 17.5 บาท	5 กก.* 5 บาทต่อ กก. = 25 บาท	-
ค่าแรงงาน	ไม่ได้จ่ายค่าแรงเพราะช่วยกัน	100 บาทต่อไท	40 บาทต่อไท (แพคปลาร้า และล้างเปลี่ยนไท)
กระปุก	20 บาทต่อกระปุก	25 บาทต่อกระปุก	25 บาทต่อกระปุก
สติ๊กเกอร์	4 บาทต่อไท	4 บาทต่อไท	4 บาทต่อไท
รวมต้นทุน	120.16 บาทต่อไท	3,310 บาทต่อไท	1,269 บาทต่อไท
	หรือ 6.01 บาทต่อ กก.	หรือ 165.70 บาทต่อ กก.	หรือ 63.45 บาทต่อ กก.
ราคาขาย	500 บาทต่อไท หรือ 25 บาทต่อ กก.	150 บาทต่อ กก.	150 บาทต่อ กก.
กำไร (ขาดทุน)	379.84 บาทต่อไท หรือ 19 บาทต่อ กก.	(15.70) บาทต่อ กก.	86.55 บาทต่อ กก.

ก่อน พ.ศ. 2550 ชาวบ้านช่วยกันจับปลาเพื่อมาทำปลาร้าขายกันในกลุ่ม จึงไม่มีต้นทุนของปลา พบว่ามีกำไรจากการขายปลาร้า 379.84 บาทต่อไท หรือ 19 บาทต่อกิโลกรัม แต่ในปัจจุบันขาดแคลนแรงงานช่วยหาปลาและผลิตปลาร้า ทางกลุ่มจึงต้องซื้อปลาเพื่อผลิตปลาร้า ส่งผลให้ต้นทุนของปลาสูงขึ้น นอกจากนั้นวัตถุดิบต่างๆ เช่น รำ เกลือ ก็มีการปรับราคาสูงขึ้นโดยเฉพาะราคาของไท (ขนาด 20 กก.) จากเดิมในอดีต ไบละ 80 บาท แต่ปัจจุบันไบละ 150 บาท ทางกลุ่มจึงมีผลขาดทุน 15.70 บาทต่อกิโลกรัม ดังนั้น โครงการจำนำปลาร้าจึงช่วยแก้ปัญหาต้นทุนการผลิตที่สูงของวัตถุดิบ วัสดุและค่าจ้างแรงงานผลิต กล่าวคือ มีรูปแบบการดำเนินงานที่ทำให้ต้นทุนการผลิตลดลงดังนี้ 1) **ลดต้นทุนการสำรองวัตถุดิบ** โดยเฉพาะปลา และวัสดุ โดยเฉพาะไท เนื่องจากโครงการจำนำปลาร้าจะรับจำนำ

ปลาร้าที่หมักอยู่ในไทเรียบร้อยแล้วและจะนำมาเก็บไว้ที่บ้านหัวหน้ากลุ่มวิสาหกิจฯ เพื่อรอระยะเวลาที่พร้อมจะขายได้ จึงจะเทไทปลาร้าเพื่อคัดแยกคุณภาพปลาและล้างทำความสะอาดไทเพื่อส่งคืนเจ้าของไท เพื่อใช้ผลิตปลาร้าในรอบต่อไป ดังนั้น ทางกลุ่มจึงไม่ต้องสำรองวัตถุดิบ ได้แก่ ปลา เกลือ รำ และวัสดุ ได้แก่ ไท เพื่อใช้ในการผลิต และ 2) **ลดต้นทุนค่าจ้างแรงงานผลิต** เพราะผู้จำนำปลาร้าเป็นผู้ผลิตปลาร้าเอง ดังนั้น กลุ่มวิสาหกิจฯ ไม่ต้องจ่ายค่าจ้างแรงงานผลิตปลาร้าโดยจ่ายเพียงค่าแรงคนบรรจุปลาร้าลงขวดพลาสติก และล้างเปลี่ยนไทเพื่อเตรียมส่งคืนผู้จำนำปลาร้า ส่งผลให้กลุ่มวิสาหกิจฯ มีกำไรมากขึ้นเมื่อทำโครงการรับจำนำปลาร้าจากเดิมขาดทุน 15.70 บาทต่อกิโลกรัม เป็นกำไรต่อกิโลกรัมละ 86.55 บาท

การอภิปรายผล

โครงการนำปลาฟ้าเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ได้กำหนดรูปแบบและวิธีการนำปลาฟ้านำไปสู่การใช้ประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาราคาปลาฟ้าที่ตกต่ำและปัญหาต้นทุนการผลิตปลาฟ้าที่สูง ส่งผลให้กลุ่มวิสาหกิจมีกำไรมาก กล่าวคือ ช่วยแก้ปัญหาต้นทุนการผลิตที่สูงโดย 1) ลดต้นทุนการสำรองวัตถุดิบ ได้แก่ ปลา เกลือ รำ และวัสดุ ได้แก่ ไห เพื่อใช้ในการผลิต 2) ลดต้นทุนค่าจ้างแรงงานผลิต จ่ายเพียงค่าแรงบรรจุปลาฟ้าและล้างเปลี่ยนไห และ 3) ช่วยแก้ปัญหาราคาปลาฟ้าตกต่ำ เนื่องจากราคารับจำหน่ายปลาฟ้าที่กลุ่มวิสาหกิจฯ กำหนด เป็นราคาที่สูงกว่าราคาที่พ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงร้อยละ 30 เนื่องจากพ่อค้าคนกลางกำหนดเป็นราคาปลาฟ้าผสมจากแหล่งผลิตอื่น ขณะที่ปลาฟ้าของตำบลชานุมานเป็นปลาฟ้าที่ใช้เนื้อปลาน้ำโขงร้อยเปอร์เซ็นต์

ดังนั้น โครงการนำปลาฟ้าจึงเป็นแรงจูงใจในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์การเกษตรให้คนในท้องถิ่นนำปลาฟ้า น้ำโขงมาจำหน่ายกับทางกลุ่มวิสาหกิจฯ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phromphichai (2007) ยังพบว่าเหตุผลสำคัญในการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการนำข้าวเนื่องจากราคาจำหน่ายสูงกว่าราคาในตลาด ช่วยให้ชาวนามีรายได้ดีขึ้นและไม่ถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Chareonwongsak (2013) ที่ว่า การจำหน่ายเป็นแนวคิดที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาการผลิตที่ตกต่ำในช่วงที่สินค้าล้นตลาด ทำให้ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางสร้างอำนาจต่อรอง ทำให้เกษตรกรมีรายได้ที่แน่นอน คาดการณ์ได้และเป็นรายได้ที่สูงกว่ารายได้จากการจำหน่ายในราคาตลาดมาก และทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น

รูปแบบการนำปลาฟ้าจึงเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวอีสาน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอนาคต ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ประกอบด้วยวิธีคิดและมองปัญหาของชาวบ้าน โดยชาวบ้านร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางร่วมกันในการแก้ไขปัญหาอันโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่เพื่อแก้ไข

ปัญหาในการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย สอดคล้องกับงานวิจัยของ (Sutiruk, 2008) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็ง กรณีดอกไม้ประดิษฐ์จากยางพารา ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคือ การมีส่วนร่วมของสมาชิกและการได้รับประโยชน์ของชุมชน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยเห็นควรเสนอแนะเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้ เพราะการช่วยเหลือวิสาหกิจชุมชนไม่ควรเป็นบทบาทของภาคการผลิตหรือส่งเสริมการผลิตแต่เพียงอย่างเดียว จากที่ผ่านมาพัฒนาชุมชนจะมีการประกวดแข่งขันสนับสนุนและส่งเสริมด้านการตลาดเฉพาะผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน มักจะละเลยหรือไม่ให้ความสำคัญกับผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เกิดขึ้นมานานแล้วแต่ไร้ทิศทางในการพัฒนาทำให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนบางประเภทที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งได้รับการถ่ายทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิม กำลังจะหายไปเพราะไม่สามารถดำรงอยู่เพื่อดำเนินงานวิถีสังคมบริโภคนิยมที่เน้นกำไรทางการค้าได้

ภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปลาฟ้าดังต่อไปนี้ คือ 1) ด้านเงินทุนเนื่องจากในอนาคตเมื่อมีผู้สนใจเข้าร่วมโครงการนำปลาฟ้าจำนวนมาก ทางกลุ่มวิสาหกิจฯ อาจมีเงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอในการรับจำหน่ายเพราะการจำหน่ายแต่ละรอบจะต้องใช้เงินทุนจำนวน 200,000 บาท เนื่องจากรับจำหน่ายปลาฟ้าจำนวน 200 ไห ราคาไหละประมาณ 1,000 บาท 2) ด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปปลาฟ้าเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์รวมถึงความรู้เกี่ยวกับกระบวนการจัดเก็บและการถนอมอาหารที่ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ เป็นต้น และ 3) การสนับสนุนให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันผลิต เช่น การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางที่จะทำให้การผลิตมีผลิตภาพสูงและทำให้เกษตรกรมีอำนาจการต่อรองมากขึ้น

โครงการรับจำหน่ายปลาฟ้าเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือผู้ประกอบการอื่นในการรวมตัวเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และใช้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ของชุมชนเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาราคาสินค้าที่ตกต่ำและลดต้นทุนการผลิตเพื่อเพิ่มกำไร การวิจัยนี้จะมีคุณค่ามหาศาลหากสามารถสืบสานและรักษาภูมิปัญญาการผลิตปลาร้าของคนในท้องถิ่นให้สามารถประกอบอาชีพผลิตปลาร้า โดยใช้การรับจำหน่ายปลาร้าเพื่อแก้ไขปัญหาราคาปลาร้าที่ตกต่ำและลดปัญหาต้นทุนการผลิตให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและสร้างรายได้ สร้างอาชีพให้คนในท้องถิ่นที่มีวิถีชีวิตติดริมน้ำโขง ซึ่งเป็นบริเวณที่มีปลาน้ำโขงที่อุดมสมบูรณ์ รวมถึงสร้างความภูมิใจในชุมชนและร่วมกันรักษาภูมิปัญญาการผลิตปลาร้า อันจะสร้างความยั่งยืนให้กับวิสาหกิจชุมชนต่อไป

สำหรับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เป็นรูปธรรมจากภาครัฐ ได้แก่ ธนาคารเกษตรและสหกรณ์การเกษตรควรให้สินเชื่อในอัตราดอกเบี้ยต่ำเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนมีเงินทุนหมุนเวียนมากขึ้น พัฒนาชุมชนจังหวัดควรช่วยหาตลาดเพื่อกระจายสินค้า อุตสาหกรรมจังหวัดควรให้ความรู้ในเรื่องการขาย การตลาด การบัญชี การแปรรูปอาหาร เป็นต้น กรมประมงควรมีบทบาทในการอบรมให้ความรู้ในเรื่องการพัฒนาคุณภาพการผลิตสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำให้ยั่งยืน ตลอดจนการสร้างเครือข่ายการเลี้ยงปลา ส่วนกระทรวงพลังงานเข้ามาช่วยหาวิธีการต่อยอดสินค้า เช่น การใช้ตู้อบปลาเพื่อการถนอมอาหาร เป็นต้น

บรรณานุกรม

Chaichokh, C. (2002). *Fermented Fish Business in Ubolratana Reservoir, Khonkaen Province* (Master's thesis, Khonkaen University). (in Thai)

Chareonwongsak, K. (2013). Rice subsidy policy Impact on security. Retrieved June 3, 2014, from <http://www.kriengsak.com/Rice%20pledging%20policy> (in Thai)

Creighton, J. L. (2005). *The public participation handbook: Making better decisions through citizen involvement*. San Francisco, CA: John Willey & Sons.

Goeldner, C. R., & Ritchie, J. B. (2006). *Tourism: Principles, practices, philosophies* (10th ed.). New Jersey: John Wiley & Sons.

Goodman, L. J., & Love, R. N. (1980). *Project planning and management : An integrated approach*. New York: Pergamon Press.

Khathanya, T. (2007). Analysis of the effect of the government's paddy pledge measures on the increase of revenue, Ang Thong province. Retrieved June 3, 2014, from <http://kulc.lib.ku.ac.th/blog/?p=5466>. (in Thai)

KhonKaen University to develop the "Fermented fish" go inter. (2011). Retrieved April 9, 2014, from http://www.thaisaeree.com/home/index.php?option=com_content&view=article&id=2520 (in Thai)

Manktelow, J., & Carlson, A. (2009). The McKinney 7-S framework: Ensuring that all parts of your organization work in harmony. Retrieved November 18, 2015, from http://www.mindtools.com/pages/article/newSTR_91.htm

Menaphun, H. (2007). *Principles of project analysis: Theory and practice for feasibility studies* (2nd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in Thai)

Mitchell, R. E., & Reid, D. G. (2001). Community integration: Island tourism in Peru. *Annals of Tourism Research*, 28(1), 113-139.

Naewchampa, C. (1992). Fermented fish with stability in the lives of the people of Isaan. Retrieved June 3, 2014, from http://www.isangate.com/local/pladag_03.html (in Thai)

NgamMongkolrat, A. (2009). Far too many fermented fish export 20 million big market. Retrieved April 9, 2014, from <http://www.thairath.co.th/content/53762>. (in Thai)

- Phongphit, S. (2005). *Network: Strategy for strong community*. Bangkok: Institute of Community Enterprise Promotion. (in Thai)
- Phromphichai, T. (2007). Value gained from paddy pledging of rice farmers in Chiang Mai Province in 2005/06 (Master's thesis, Chiang Mai University). (in Thai)
- Sompongtham, C. (2011). A Development of Image Indicators of Innovative Administration and Educational Leadership Center, Faculty of Education, Burapha University. Retrieved June 3, 2014, from http://www.east.spu.ac.th/journal/booksearch/upload/1346-03_adevelopment.pdf (in Thai)
- Srimarorit, W. (2000). Small industry study of Ban Dong Sawan fermented fish business, TambonHuaiPho Amphoe Mueang, Kalasin Province (Master's thesis, Mahasarakrm University). (in Thai)
- Sutiruk, S. (2008). Study of community enterprise development to strengthen: A case study of artificial flowers from rubber leaves. Retrieved May 3, 2014, from <http://lib.oae.go.th/elib/cgi-bin/opacexe.exe?op=dsp&opt=cmenu&bid=10101&kid=0&lang=1&db=Main&pat=fulltext&cat=aut&skin=u&lpp=20&catop=&scid=zzz> (in Thai)
- Thienthong, S. (2009). *Performance achievement of OTOP product champions in Phrae province under the sufficiency economy concept*. Chiang Mai: Chiang Mai University. (in Thai)
- Tosun, C. (2000). Limits to community participation in the tourism development process in developing countries. *Tourism Management*, 21(6), 613-633.
- WongpongKham, N. (2013). KhonKaen University to develop the fermented to international market fish. Retrieved April 9, 2014, from http://www.thaisaeree.com/home/index.php?option=com_content&view=article&id=2520. (in Thai)